

OZBROJENÉ SILY POČAS RIEŠENIA NEVOJENSKÝCH OHROZENÍ V REGIÓNOCH SR

Zibrík Peter ^{*)}

ABSTRAKT

Článok poskytuje stručný prehľad o mieste a úlohe Ozbrojených síl Slovenskej republiky počas riešenia nevojenských ohrození. Analyzuje množstvá síl a prostriedkov vyčleňovaných Ozbrojenými silami na okamžité riešenie mimoriadnej udalosti vzhľadom k veľkosti územia a počtu obyvateľov v jednotlivých regiónoch.

Kľúčové slová:

Krízová situácia, nevojenské hrozby, samosprávne kraje SR, Ozbrojené sily SR, orgány krízového riadenia.

ABSTRACT

This article provide short brief about position and role Armed forces Slovak republic in case non-military threats. In article is analyzing number of forces allocated by Armed forces to quick response during non-military incident in view of territory and number of inhabitants in regions.

Key words:

Crisis, non-military threats, regions of Slovak republic, Armed forces of Slovak republic, authorities of crisis management.

ÚVOD

Globálna zmena klímy, či prirodzené prírodné javy akými sú sopky a zemetrasenia, prinášajú so sebou čoraz väčšiu hrozbu vzniku prírodných katastrof, ktoré dosahujú škody a obeť nielen v lokálnom, ale aj globálnom rozmere. Erupcia sopky, ktorá ochromí leteckú dopravu, či silné zemetrasenie, ktoré poškodí jadrovú elektrárňu sú príkladmi, kedy sa prírodné katastrofy stávajú nielen regionálnymi,

^{*)} Ing. Peter Zibrík, Ozbrojené sily SR, Multifunkčný prápor Hlohovec, 0911 250 549, zibrik.peter@gmail.com

ale aj celosvetovými problémami a do ich riešenia sú zapájané zložky podieľajúce sa na bezpečnosti v mnohých štátoch.

Prírodné katastrofy okrem ich primárnych dopadov majú na prostredie aj sekundárne, či terciálne dopady, preto okamžitý zásah na mieste vzniku udalosti je najdôležitejším krokom ako zabrániť alebo zmierniť dopady tzv. „domino efektu“ na okolie. Počas takýchto krízových situácií je akcieschopnosť výkonných zložiek v jednotlivých regiónoch rozhodujúcou pre zvládnutie alebo zmiernenie krízovej situácie v širšom meradle. K tomu, aby bola zachovaná čo najlepšia a najrýchlejšia reakcia na vzniknutú situáciu, sú vytvorené na území štátov záchranné systémy, ktorých zloženie je prispôbené aktuálnym hrozbám pre dané teritórium. V Slovenskej republike je vytvorený integrovaný záchranný systém, ktorého zložkou sú aj Ozbrojené sily SR (ďalej len OS SR) a jeho organizáciu, úlohy jednotlivých zložiek sú upravené zákonom 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme.

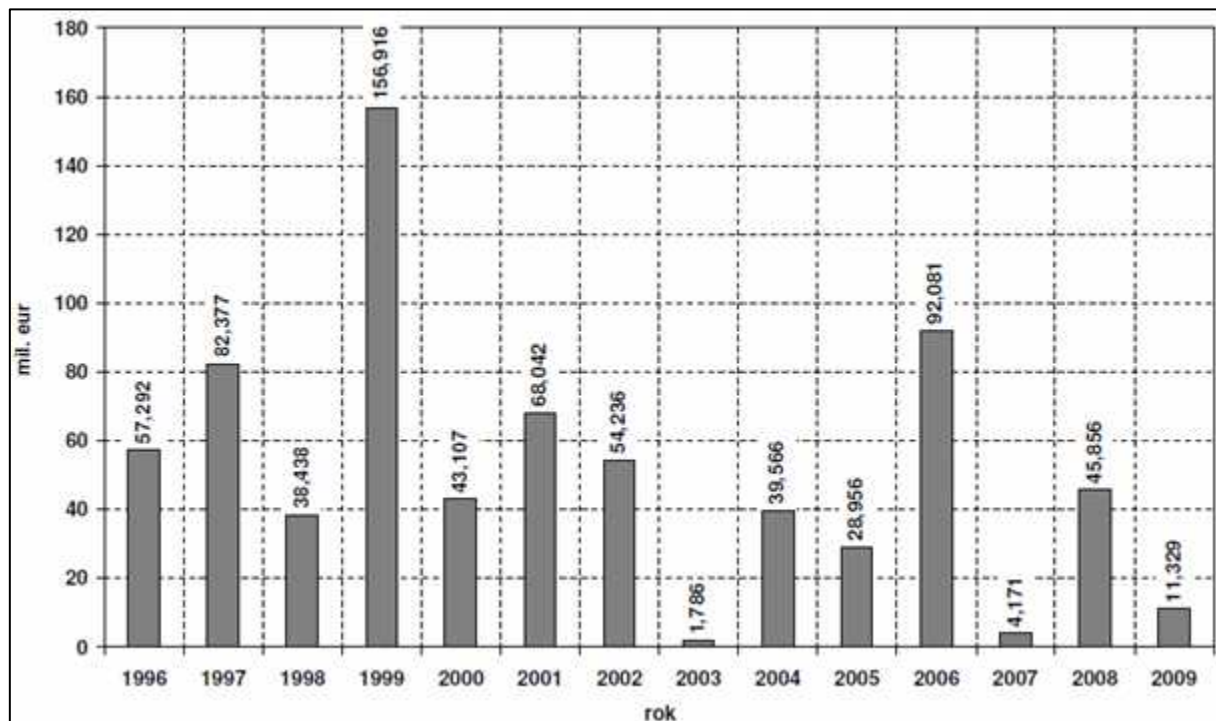
1 NEVOJENSKÉ OHROZENIA V PODMIENKACH SR

Migrácia utečencov, terorizmus, kriminalita, ekonomické (sociálne) problémy, ekologické a prírodné katastrofy sa stali na začiatku 21. storočia najviac diskutovanými celosvetovými problémami. Na rozdiel od 20. storočia, kedy hrozba vzniku globálneho vojnového konfliktu bola veľmi vysoká, v súčasnosti majú prioritu v bezpečnostnej politike nevojenské hrozby, ktoré svojou aktivitou negatívne vplyvajú na bezpečnostné prostredie. V Slovenskej republike sa v súčasnosti z hľadiska vnútorného bezpečnostného prostredia do popredia dostávajú hlavne hrozby ako menšinový extrémizmus (jeho prejavy predovšetkým na športových zápasoch), zvyšovanie etnického napätia, problematika rómskych komunit, korupcia, potreba diverzifikácie priemyslu, energetických surovín a ich dodávok, organizovaný zločin, nevyvážený demografický vývoj. Avšak nesmieme zabúdať ani na terorizmus, živelné pohromy, havárie a katastrofy.

Jednou z citlivých tém sú v posledných rokoch prírodné a ekologické katastrofy, či už lokálneho alebo globálneho charakteru. Tejto problematike sa venuje veľká pozornosť, pretože stále častejšie sa tieto javy vyskytujú v prostredí človeka a negatívne vplyvajú na ďalší rozvoj spoločnosti. Slovenská republika sa z hľadiska geografickej polohy nenachádza v oblasti, kde sa bežne vyskytujú extrémne klimatické a geofyzikálne javy, avšak v posledných rokoch je možné aj v oblasti strednej Európy sledovať také javy, ktoré nie sú pre túto oblasť typické. Na území Slovenskej republiky, ale aj susedných štátov boli pozorované malé tornáda (rok 2001 Morava), silný vietor typu bóra (rok 2004 Vysoké Tatry), dlhé obdobia sucha (rok 2002 Morava) alebo naopak prívalové dažde spôsobujúce lokálne povodne (rok 2010 Handlová). O tom, že aj na Slovensku dochádza k zmenám klímy svedčia pravidelné merania, ktoré hovoria, že „v priebehu 20.storočia bol na území Slovenska dokumentovaný rast priemernej ročnej teploty vzduchu asi o 1 °C, pokles priemerných ročných úhrnov zrážok asi o 15 % na juhu a 5 % na severe územia“ [10]. Na druhej strane netreba zabúdať ani na geofyzikálne javy akými sú zemetrasenia, keďže na území Slovenska sa nachádza komárňanský a dobrovodský tektonický zlom. Ich prejavy nie sú u nás

také časté a mohutné ako napríklad v oblasti Japonska, Kalifornie, no nikdy nie je vylúčený nárast aktivity týchto javov, keďže ich činnosť je ťažké dlhodobo predpokladať.

V Slovenskej republike je najviac vyskytujúcou sa negatívnou udalosťou povodeň, ktorá vyvoláva lavínový sled udalostí. Okrem priamych dopadov spôsobených silou vodného živlu, postihujú prostredie následné zosuvy pôdy, poškodenie infraštruktúry a s tým spojený možný vznik ekologickej katastrofy, znečistenie vodných zdrojov, premnoženie škodcov, možný vznik epidémií a prehĺbenie ekonomickej krízy. Na povodňové zabezpečovacie, záchranné práce a vzniknuté škody je každoročne vynakladané veľké množstvo finančných prostriedkov (Obrázok 1). Najviac finančných prostriedkov bolo vynaložených v roku 2010 a to vo výške viac ako 371 miliónov eur.

Obrázok 1: Výdavky na povodňové zabezpečovacie práce, povodňové záchranné práce a povodňové škody v období rokov 1996 – 2009 [6]

2 OZBROJENÉ SILY SR A NEVOJENSKÉ HROZBY

Počas krízovej situácie nevojenského charakteru sú na jej riešenie nasadzované sily a prostriedky zložiek integrovaného záchranného systému, ktoré sa podieľajú na prvotných záchranných, lokalizačných a likvidačných prácach, zabezpečení života v postihnutej oblasti a jej následnej obnove. V tejto oblasti majú nezastupiteľné miesto OS SR, ktorých úlohou nie je len zabezpečenie obrany štátu, ale aj pomoc pri riešení krízových situácií v čase mieru. Teda táto činnosť je ich druhou, no nie druhoradou úlohou. OS SR sa každoročne podieľajú na riešení mimoriadnych udalostí na území SR s cieľom vykonávať záchranné práce a podieľať sa aj na obnove v postihnutej oblasti v ďalšom období. Ide najmä o poskytnutie pomoci pri povodniach, požiaroch,

priemyselných haváriách. V súlade so zákonom 171/1993 Z.z. môžu byť OS SR použité aj v prípade, ak sily a prostriedky Policajného zboru nebudú postačovať na zabezpečenie ochrany štátnej hranice, stráženého objektu, verejného poriadku alebo vedenia boja proti terorizmu a organizovanému zločinu. Asistenčné služby OS SR boli poskytnuté aj pri zavádzaní spoločnej európskej meny na Slovensku. K plneniu úloh na riešenie nevojenských hrozieb je spracovaný „Plán použitia ozbrojených síl SR“ a medzi ministerstvami sú uzatvárané dohody o vzájomnej spolupráci.

3 OZBROJENÉ SILY SR POČAS NEVOJENSKÝCH OHROZENÍ V REGIÓNOCH SR

Ako bolo spomenuté v úvode, počas riešenia krízovej situácie je najdôležitejšia rýchlosť vykonania opatrení na záchranu, lokalizáciu, likvidáciu, zmiernenie následkov a ďalších činností spojených s aktivitou negatívneho javu. Preto je v týchto prípadoch dôležitá pripravenosť a pružnosť systému adekvátne reagovať na vzniknuté situácie. OS SR prispievajú svojou účasťou v IZS k dosiahnutiu a udržiavaniu týchto vlastností systému.

„Sily a prostriedky Ozbrojených síl SR môžu byť nasadzované na riešenie krízových javov na základe:

- *územného princípu,*
- *odborného princípu.*

V odôvodnených prípadoch môžu byť sily a prostriedky OS SR využívané na odstraňovanie následkov krízových javov na území, kde sú dislokované. V takomto prípade je využívaná hlavne pracovná sila a dopravná a manipulačná technika.“ [8]

Najrozsiahlejšie použitie OS SR je počas riešenia povodní, kde OS SR poskytujú sily a prostriedky na okamžité riešenie udalosti, ale aj sily a prostriedky v ďalšom poradí podľa požiadaviek orgánov krízového riadenia. Množstvo síl OS SR nasadených na ochranu pred povodňami v rokoch 2009-2010 je zobrazené v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Množstvo síl OS SR nasadených na ochranu pred povodňami v rokoch 2009 a 2010 (vlastné spracovanie na základe údajov zo správ o priebehu a následkoch povodní v jednotlivých rokoch)

	Bratislavský kraj	Trnavský kraj	Trenčiansky kraj	Nitriansky kraj	Žilinský kraj	Banskobystrický kraj	Prešovský kraj	Košický kraj	Spolu SR
2009	-	-	-	-	-	19	-	-	19
2010	-	-	21	296	456	120	181	796	1870
SPOLU	-	-	21	296	456	139	181	796	1889

K tomu, aby boli zložky OS SR schopné pružne reagovať na požiadavky orgánov krízového riadenia je nariadením ministra obrany SR č. 38/2009 určený rozsah pôsobnosti veliteľa pri rozhodovaní o okamžitom použití vojakov OS SR

a o nevyhnutnej logistickej podpore potrebnej na riešenie mimoriadnej udalosti na území SR s cieľom vykonávať záchranné práce. Na základe tohto nariadenia a smernice Ministerstva obrany SR č. 39/2009 sa „v útvare pripravujú a určujú vojaci a logistická podpora na okamžité riešenie mimoriadnych udalostí, o ktorých použití rozhodne veliteľ na základe žiadosti štátnych orgánov, obcí alebo vyšších územných celkov.“ [5]

V prípade ak sa analyzuje aké množstvo síl a prostriedkov sú OS SR schopné poskytnúť na okamžité riešenie mimoriadnej udalosti v jednotlivých samosprávnych krajoch (regiónoch), je potrebné rozdeliť množstvá síl a prostriedkov určené nariadením ministra obrany SR č.38/2009 do jednotlivých samosprávnych krajov (tabuľka 2), nakoľko uvedené nariadenie je spracované z hľadiska dislokácie jednotlivých útvarov OS SR.

Tabuľka 2 Maximálne množstvo vyčlenených síl a prostriedkov na území krajov SR

Kraj	Počet profesionálnych vojakov	Počet prostriedkov	Množstvo obyvateľov na území kraja	Veľkosť územia kraja (v km ²)
Bratislavský	60	6	622 706	2052,6
Trnavský	47	6	561 525	4147
Trenčiansky	99	25	599 214	4502
Nitriansky	340	37	705 661	6343,8
Banskobystrický	82	9	653 186	9455
Žilinský	147	15	697 502	6809
Prešovský	283	30	807 011	8974
Košický	182	20	778 120	6755
Spolu	1240	148	5424925	49038,4

Z uvedenej tabuľky je možné konštatovať, že pri určení týchto počtov boli vzaté do úvahy jednotlivé charakteristiky krajov (množstvo obyvateľov, veľkosť územia) len do určitej miery a neboli jediným faktorom pri určení množstva síl a prostriedkov v jednotlivých regiónoch. Po vykonaní analýzy dát korelačnou metódou bola dosiahnutá hodnota korelačného koeficientu počtu vyčleňovaných profesionálnych vojakov a množstva obyvateľov 0,75 a veľkosti územia 0,46, čo podľa Cohena predstavuje v prvom prípade veľmi veľkú a v druhom strednú závislosť premenných. Závislosť počtu prostriedkov a množstva obyvateľov dosiahla pri analýze hodnotu 0,57 a závislosť počtu prostriedkov a veľkosti územia dosiahla hodnotu korelačného koeficientu 0,34. Z týchto analýz je možné konštatovať, že množstvo síl, ktoré poskytujú OS SR na okamžité riešenie mimoriadnej udalosti je adekvátne rozdelené k počtu obyvateľov v jednotlivých krajoch, i keď je možné určiť aj lepšie rozdelenie s vyšším korelačným koeficientom. Avšak je potrebné si uvedomiť, že na rozdelenie počtu síl a prostriedkov v jednotlivých regiónoch vplývajú aj ďalšie faktory, akými sú napríklad aktuálne kapacity OS SR, dostupné kapacity IZS, keďže OS SR sú nasadzované na riešenie takýchto udalostí až po vyčerpaní síl a prostriedkov IZS. Taktiež má na rozdelenie vplyv aj typológia územia, riziká vzniku jednotlivých

hrozieb a mnoho ďalších faktorov. Správne rozdeleniu síl a prostriedkov v krajoch (regiónoch) by mohla napomôcť Analýza územia, ktorú spracovávajú obvodné úrady, ministerstvo vnútra, kde sú zhodnotené možné riziká vzniku krízových situácií na území daného regiónu.

ZÁVER

OS SR sú platným prvkom IZS počas riešenia krízových situácií a ich činnosť okrem zákonov upravujú aj interné právne normy a majú vytvorené ďalšie predpoklady, na fungovanie v IZS a okamžitú reakciu na vzniknuté situácie. Keďže najvhodnejším riešením ako zabrániť vzniku škôd, obetí je predchádzanie krízovým situáciám, bolo by potrebné analyzovať možnosti OS SR aj v oblasti prevencie.

LITERATÚRA

- [1] Analýza stavu protipovodňovej ochrany na území Slovenskej republiky. Bratislava. Dostupné na internete: <https://www.minzp.sk>.
- [2] HOFREITER, L.: Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia. 1. vyd. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline 2004. 146 s. ISBN 80-8070-181-4.
- [3] MAJLINGOVÁ, A.: Manažment a taktika zdolávania krízových situácií. TU Zvolen 2011. 101 s.. Dostupné na internete: <https://www.oom.eu.sk>
- [4] Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č.38/2009 o určení rozsahu pôsobnosti veliteľa pri rozhodovaní o okamžitom použití vojakov ozbrojených síl a o nevyhnutnej logistickej podpore potrebnej na riešenie mimoriadnej udalosti. Bratislava 2009.
- [5] Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 39/2009 o príprave na riešenie krízových situácií a o ich riešení. Bratislava 2009.
- [6] Správa o priebehu a následkoch povodní na území SR v roku 2009. Dostupné na internete: <https://lt.justice.gov.sk>.
- [7] Správa o priebehu a následkoch povodní na území Slovenskej republiky od 1. januára do 31. augusta 2010. Dostupné na internete: <https://lt.justice.gov.sk>.
- [8] ŠIMÁK, L.: Krízový manažment vo verejnej správe, 3. vyd. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline 2004. 245 s. ISBN 80-88829-13-5.
- [9] Terminológia bezpečnostného manažmentu - výkladový slovník [online]. 2005. Fakulta špeciálneho inžinierstva, Žilinská univerzita. Dostupné na internete: <http://www.securityreview.com>.
- [10] Trvalo udržateľný rozvoj – výzva pre Slovensko. Bratislava 2001. 128 s.

Článok recenzoval:
doc. Ing. Tomáš Loveček, PhD.